

Παραθέσαμε τὸ τηλεγράφημα αὐτό, γιατὶ ὁ τρόπος ποὺ ἀντιμετώπισε ὁ Μεταξᾶς τὴν παραίτησι τοῦ ἴσχυροτέρου συνεργάτου του, δίνει τὸν τόνο τῶν κοινωνικῶν του προσανατολισμῶν. Τὴν ἵδια τάσι, ποὺ ἐκδηλώνεται στοὺς περισσότερους λόγους του, τὴν διατυπώνει παραστατικὰ σ' ἓνα λόγο του στὰ Ἱωάννινα (13. 6. 1937). Διαπιστώνοντας τὴν λαϊκὴν ὑποστήριξι στὴν προσπάθειά του, σημειώνει :

Ἐξαιρεῖται μόνον μιὰ μερὶς τῆς Ἀθηναϊκῆς κοινωνίας. Ἡ μερὶς ἑκείνων οἱ ὅποιοι ἡσαν προπογυμένως τὸ πᾶν, οἱ ὅποιοι συνήθισαν ἀπὸ τὴν Ἀθήναν νὰ διευθύνουν κατὰ τρόπον ἀπόλυτον τὴν Ἐλλάδα, ἡ μερὶς ἑκείνων οἱ ὅποιοι εἶχαν ὑφαρπάσει ὅλα τὰ πόστα, κοινωνικά, οἰκονομικά καὶ πολιτικά, καὶ καθισμένοι καὶ ζῶντες εἰς τὰς Ἀθήνας ἔξεμύζων ἀπὸ πάσης ἀπόφεως τὴν Ἐλλάδα, χωρὶς νὰ τῆς προσφέρουν τίποτε. Αὐτοὶ εἶναι ἐναντίον μας. Εἶναι ὀλίγαι τοιχιάδες ἀνθρώπων. Δὲν τούς πειράζουμε εἰς τίποτε, ἀφοῦ πλέον κατέστησαν ἀβλαβεῖς... Εἴμεθα βέβαιοι ὅτι σὺν τῷ χρόνῳ θὰ ἔξαφανισθοῦν τελείως.

Ἡ τάσις αὐτή, τὴν ὁποία σημειώσαμε ἥδη ἄλλοῦ, ἐνσωματώθηκε σὲ θετικὰ κοινωνικὰ μέτρα καὶ θεσμούς, ποὺ τὴν ἐποχὴν ἐκείνη μποροῦσαν νὰ θεωρηθοῦν ἐπαναστατικοί¹.

Η ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ

Οἱ ἀντιλήψεις τοῦ I. Μεταξᾶ γιὰ τὸ γλωσσικὸ ζήτημα ἔγιναν γνωστὲς στὸ πολὺ κοινὸν ἀπὸ μὰ συνέντευξι ποὺ ἔδωσε στὴ «Βραδυνὴ» τῆς 15 Σεπτεμβρίου 1936. Ἀξίζει νὰ παραθέσουμε τὴν σχετικὴ περικοπή :

Εἰς τὴν πνευματικὴν ζωὴν καὶ εἰς τὰς καλὰς τέχνας ἡ Κυβέρνησις ἀποδίδει σημασίαν πρωταρχικήν. Τὸ περὶ δημοτικῆς γλώσσης ποὺ μοῦ ἀναφέρατε, τίθενται σκοπίμως εἰς τὴν κυκλοφορίαν ἀπὸ τοὺς κομμουνιστάς, οἱ ὅποιοι θέλουν νὰ παραστήσουν τὴν Κυβέρνησιν ὡς ἀντίθετον πρὸς τὴν πρόοδον. Ἀλλὰ ψεύδονται. Οὐδέποτε ἐσκέφθην νὰ θέσω περιορισμούς εἰς τὴν γλώσσαν. Οὔτε εἶναι δυνατόν, ἔθνικὴ ἡμεῖς Κυβέρνησις, νὰ εἰμεθα ἔχθροι τῆς γλώσσης ἐκείνης, εἰς τὴν ὅποιαν δέ μέγας ποιητὴς Σολωμὸς ἔγραψε τὸν Ἐθνικόν μας ὄντον. Ἡ Δημοτικὴ θὰ ἔξαιροι συθήσῃ νὰ διδάσκεται εἰς τὸ δημοτικὸν σχολείον καὶ παραλλήλως εἰς τὰς δύο τελευταίας τάξεις θὰ διδάσκεται ἡ καθαρεύουσα, διότι ἀποτελεῖ πραγματικότητα τὴν ὅποιαν δέ νέος Ἐλλην ὃ συναντήσῃ εἰς τὴν ζωὴν του, εἰς τὸ δικαστήριον, εἰς τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα, εἰς τὴν ἐπιστή-

1. Συλλογικὲς συμβάσεις, μὲ κατώτατα δρια μισθῶν, ὑποχρεωτικὴ διαιτησία, γενίκευσις τοῦ ὀκταώρου, ποὺ ἔλυσε, μαζὶ μὲ τὴ γενικὴ οἰκονομικὴ ἀνοδο, τὸ πρόβλημα τῆς ἀνεργίας, κοινωνικὴ ἀσφάλισις, λόνσις τοῦ παλαιοπολεμιστικοῦ, κλπ. Δὲν πρόκειται, φυσικά, νὰ γίνη ἐδῶ ἀπολογισμὸς τοῦ ἔργου τῆς τετραετίας Μεταξᾶ. Χρήσιμα στοιχεῖα μποροῦν νὰ βρεθοῦν στοὺς τέσσερες τόμους ποὺ ἔξεδωκε τὴν 4. 8. 1940 τὸ Ὅρμουντον Τύπουν, μὲ τὸν τίτλο Τέσσαρα χρόνια διακυβερνήσεως, καθὼς καὶ στὸν Τόμο τῶν Λόγων Τριετίας. Ἀντικειμενικὴ μελέτη τῆς περιόδου αὐτῆς δὲν ξέρουμε νὰ ἔχῃ γίνει.

μην καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Τύπον ἀκόμη, παρ' ὅλας τὰς προσπαθείας τοῦ τελευταίου νὰ δημοτικίζῃ, καὶ φρονῶ, δτι μόνη ἡ συμβολὴ τῶν λογοτεχνῶν θὰ συντελέσῃ εἰς τὴν εύρυτέραν διάδοσιν τῆς δημοτικῆς. Ἡ γλῶσσα πολλῶν καθαρευουσιάνων ἐνθυμίζει μίαν χωριάτισσα ποὺ θέλει νὰ κάμη τὴν κυρίαν, ἡ δὲ γλῶσσα πολλῶν δημοτικιστῶν εἰναι μία κυρία ποὺ τῆς ὀρέσει νὰ κάμη τὴν χωριάτισσα. Φρονῶ δμως δτι αἱ δύο γλῶσσαι θὰ συναντηθοῦν κάποτε, μὲ ἐπιρροὴν τῆς δημοτικῆς. Ἄν διάκομη ἡ δημοτικὴ δὲν ἐπεβλήθη, τὸ λάθος ἀνήκει στοὺς δημοτικιστάς, ἔνα ποσοστὸν τῶν ὅποιων γράφει μεταφρασμένη καθαρεύουσα. Αὐτό, φυσικά, γεννᾶ ἀντίδρασιν καὶ παρέχει τὴν ἐντύπωσιν τοῦ ψευδοῦς καὶ τοῦ κατασκευαστοῦ. Ζήτημα λοιπὸν ἐργασίας εἶναι νὰ καταστῇ πανελλήνιος ἡ γλῶσσα τοῦ Ἐθνικοῦ μας ὄντου καὶ ἡ ἐργασία αὐτὴ ἀνήκει ἀποκλειστικῶν καὶ μόνον εἰς τοὺς λογοτεχνας. Τὸ ἀτύχημα εἶναι δτι ἡ ἀρχούσα τάξις μέχρι σήμερον ἡθέλησε νὰ συγχέη τὸν δημοτικισμὸν ποὺ εἶναι κίνημα καθαρῶς ἐθνικὸν μὲ τὸν κομμουνισμόν. Αὐτὴ ἡ σύγχυσις δὲν ἐπιτρέπεται πλέον, διότι δὲν ὀφελεῖ παρὰ μόνον τοὺς κομμουνιστάς.

Μόλις παρέλαβε ὁ Ἰδιος τὸ Ὅρμουντον τῆς Παιδείας ἀπὸ τὸν K. Γεωργακόπουλο, ἡ πρώτη τὸν πρᾶξις ἦταν ῥὰ καταρτίσῃ ἐπιτροπὴ γιὰ τὴ σύνταξι γραμματικῆς τῆς δημοτικῆς γλώσσης, πρωρισμένης γιὰ τοὺς μαθητὰς τῶν τεσσάρων τάξεων τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου. Τὴν προεδρία τῆς Ἐπιτροπῆς ἀνέθεσε στὸν ἀείμνηστο Μανόλη Τριανταφυλλίδη, καθηγητὴ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (ἀπόφασις 14. 12. 1938 τοῦ Ὅρμουντον τῆς Παιδείας). Ἡ γραμματικὴ ἦταν ἔτοιμη καὶ τυπώθηκε ἀπὸ τὸν Ὁργανισμὸν Ἐκδόσεως Σχολικῶν Βιβλίων τὸ 1941. Ὁ Μεταξᾶς δὲν ὑπῆρχε πιά. Ἀλλὰ διασώθηκε ὁ Πρόλογος τὸν ὅποιο προώριζε γιὰ τὸ βιβλίο, καὶ τοῦ ὅποιον τὴν δημοσίευσι ἀπαγόρευσε ὁ τότε Ὅρμουντος. Τὸν παραθέτομε ἐδῶ :

Η ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΚΑΙ Η ΣΗΜΑΣΙΑ · ΤΗΣ

Ἡ ίδεα τοῦ Δημοτικισμοῦ, ἡ προσπάθεια νὰ καλλιεργηθῇ καὶ νὰ καθιερωθῇ ἡ δημοτικὴ γλῶσσα – προσπάθεια κατ' ἔχοχην ἐθνικὴ καὶ λαϊκή – γιὰ καὶ παρεξηγήθηκε καὶ συγχύστηκε. Μὲ τὴ βοήθεια δμως τῆς λογοτεχνίας ἔξυψωθηκε ἡ μητρικὴ γλῶσσα καὶ ὠρίμασε καὶ στὴν κοινωνία ἡ συνείδηση τῆς ἀνάγκης νὰ θεμελιωθῇ καὶ ἡ ἐλληνικὴ πατιδεία στὴν κοινὴ γλῶσσα.

Ἡ ἀρχὴ τῆς θεμελιώσεως αὐτῆς ἐπιχειρήθηκε ἀπὸ καιρό, ἀλλὰ τὸ ἔργο εἶναι δικόμη ἀσυμπλήρωτο. Κατά τὶς ἐναλλασσόμενες κυβερνήσεις ἀλλάζει καὶ ὁ τύπος καὶ ἡ ἐκταση τῆς δημοσκαλίας τῆς δημοτικῆς στὸ σχολεῖο, ἐνῶ ἔλειπε καὶ μιὰ ὀλοκληρωμένη Σχολικὴ Γραμματική.

Ἀπὸ καιρό ἀποζητεῖ ἡ φωτισμένη κοινωνία καὶ οἱ γονεῖς νὰ γίνη κάτι δριστικώτερο.

Εἶναι περιττὸ νὰ τονιστῇ ἡ μεγάλη σημασία τῆς σχολικῆς γλώσσας, ἀφοῦ εἶναι τὸ μέσο, ποὺ ἐπικοινωνεῖ ὁ μαθητής μὲ τὸ δάσκαλο καὶ μὲ τὸ βιβλίο καὶ διαπλάσ-

1. Τὸν δημοσίευσε ὁ Μανόλης Τριανταφυλλίδης στὸ βιβλίο τοῦ Δημοτικοῦ Σμὸς καὶ ἡ Αντιτελίδραστος, 1957, σελ. 61-62.

σονται οἱ παιδικὲς ψυχές, τὸ ὄργανο ποὺ μεταδίνει στὶς νέες γενεὲς τ' ἀγαθὰ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τοὺς λαογραφικοὺς καὶ λογοτεχνικοὺς θησαυρούς ποὺ ἔχει ἀποθέσει στὴν ἔθνική γλῶσσα ἥ λαϊκή ψυχή καὶ ἥ ἔθνική λογοτεχνία.

Τὴν παγιοποίηστ καὶ διασφάλιστ τῆς Σχολικῆς Δημοτικῆς εἶναι προωρισμένη νὰ βοηθήσῃ σημαντικὰ ἥ Σχολική Γραμματική, ποὺ θὰ δῆ τὸ φῶς ὡς τὸ τέλος τοῦ ἔτους.

Μὲ αὐτὴ θὰ βεβαιωθοῦν τελειωτικὰ ὅσοι τυχόν ἀμφιβάλλουν ἀκόμη, ὅτι ἥ γλῶσσα, ποὺ μιλοῦμε κάθε μέρα στὴ ζωή, ἔχει τοὺς ἄγραφους κανόνες της, ἀξιούς κάθε τιμῆς καὶ σεβασμοῦ.

Θὰ γίνουν συνειδητοὶ οἱ κανόνες αὐτοὶ στὸν καθένα, παιδιά ἥ μεγάλους καὶ θὰ ξέρουν ἔτσι μὲ ποιοὺς τύπους καὶ ποιὰ δρθιγραφία θὰ γράφουν σωστὰ στὴ μητρική τους γλῶσσα.

Μὲ τὴ Γραμματική αὐτὴ ἀποκτᾶ τὸ Λαϊκὸ Σχολεῖο, στὴ θέση τῆς γλωσσικῆς ἀναρχίας, τὴν γλῶσσα του καὶ τὸ ψωμί του. Ἀποκτᾶ ἥ Μέση Παιδεία τὴ βάση γιὰ κάθε μόρφωση, γλωσσική ἥ λογοτεχνική. Ἀποκτᾶ ἥ Ἑλληνική Παιδεία τὴν ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιὰ μιὰ γλωσσική ἀναγέννηση, θεμελιωμένη στὴν ἑλληνική ζωή μὲ τὶς παραδόσεις της, τὴν ιστορία της, τὸν πολιτισμό της.

Ἡ μητρική γλῶσσα, ρυθμισμένη γραμματικά, θὰ βοηθήσῃ τὸ σχολεῖο, ποὺ παίρνει τὰ ἑλληνόπαιδα ἀπὸ τὴ ζωή, νὰ τὰ ἐτοιμάσῃ καλύτερα γιὰ τὴ ζωή. Ὁ γραμματικὸς κανόνας θὰ περιορίσῃ τὸν ύπερτροφικὸ ἀτομισμὸ καὶ ὁ γλωσσικὸς τύπος, ποὺ ἐκφράζει τὸ πανελλήνιο αἰσθήμα, χαρίζοντας τὴν ἐλευθερία στὴν ἔκφραση, θὰ μπορέσῃ ν' ὁξιώσῃ τὴν ἀπαραίτητη σὲ συγχρονισμένο λαὸς γραμματικὴ πειθαρχία.

Ἡ γραμματική, ἀφοῦ ἀκολούθησε στὴ διαμόρφωσή της τὸ φωτεινὸ δρόμο ποὺ τῆς χάραξε ἥ λογοτεχνία, θὰ τὴ βοηθήσῃ τῷρα, στὸ μέρος της, μὲ τὸν κανόνα της ν' ἀποκτήσῃ μεγαλύτερη γραμματική ἐνότητα.

Καὶ θὰ συντελέσῃ νὰ γεννηθῇ περισσότερη ἀρμονία ἀνάμεσα στὸν ἑλληνικὸ λαὸ καὶ τὴν παιδεία του καὶ νὰ φέρῃ αὐτὴ πλούσιους τοὺς καρπούς, ποὺ ἀξίζει ὁ λαός μας καὶ ποὺ προσδοκοῦμε γιὰ τὸ μέλλον του.

Ιωάννης Μεταξᾶ¹

ΟΙ ΑΓΡΟΤΙΚΟΙ ΝΟΜΟΙ

Τὸ σημαντικώτερο ἵσως νομοθέτημα δῆλης τῆς τετραετίας τοῦ Μεταξᾶ, εἶναι δ' Ἀναγκαστικὸς Νόμος 677 τῆς 17 Μαΐου 1937 «περὶ ρυθμίσεως τῶν ἀγροτικῶν χρεῶν», ποὺ ἀπάλλαξε τὸν ἀγρότες ἀπὸ τὴν χρόνια μάστιγα τῆς τοκογλυφίας καὶ τὸν ἔσανάδωσε οἰκονομικὴ ὑπόστασι².

Ἐναὶ ἐξ ἵσου ἀποφασιστικὸ μέτρο γιὰ τὴν ἀνόρθωσι τῆς τάξεως τῶν ἀγροτῶν, ποὺ εἶχε καὶ γενικώτερο οἰκονομικὸ ἀντίκτυπο, ἦταν ἡ κατάργησις τῆς φορολογίας τοῦ ἐλαίου, τὴν 5 Νοεμβρίου 1938³.

1. Βλέπε καὶ τὴν αὐτηρότατη ἐγκύρωλι τοῦ I. Μεταξᾶ, τῆς 5 Δεκεμβρίου 1938, πρὸς τοὺς ἐπιθεωρητάς, γιὰ τὴ διδασκαλία τῆς Δημοτικῆς, στὸ Παράρημα A'.

2. Βλ. τὶς δηλώσεις τοῦ Μεταξᾶ στὰ φύλλα τῆς 19 Μαΐου 1937, καθὼς καὶ μιὰν ἐμπεριστατωμένη μελέτη τοῦ νομοθετήματος, μὲ ἐπαρκῆ στοιχεῖα, στὴν «Καθημερινὴ» τῆς 20 Μαΐου 1937.

3. Βλ. τὶς δηλώσεις τοῦ I. Μεταξᾶ στὸ Παράρημα A', καθὼς καὶ τὸν λόγο τοῦ Ἀνδρ. Ἀποστολίδη, στὶς ἐφημερίδες τῆς 22 Νοεμβρίου 1938.

Ἡ ἔξαγωγὴ τοῦ λαδιοῦ πέρασε ἀπὸ 8.000 τόννους τὸ 1936, σὲ 20.505 τόννους τὸ 1939.

Ἀνάλογη ὁδηγεῖ καὶ στοὺς ἄλλους κλάδους τῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας. Ἡ παραγωγὴ τοῦ σιταριοῦ, ἀπὸ 531.000 τόννους τὸ 1936 ἔφθασε τὸν 983.000 τόννους τὸ 1939, μὲ τιμὲς συγκεντρώσεως πάρα πάνω ἀπὸ ἴκανοποιητικές. Ἡ ἔξαγωγὴ τῶν σύκων, ἀπὸ 15.000 τόννους (1936) πῆγε στὸν 19.000 τόννους (1939). Ἀκόμα καὶ ὁ καπνός, παρὰ τὸν περιορισμὸ τῆς καλλιέργειας, σημείωσε ἀνοδὸ καὶ στὴν ἔξαγωγὴ (48.708 τόννοι τὸ 1939 ἔναντι 39.600 τοῦ 1936) καὶ στὴ μέση τιμὴ (105 δραχμὲς τὸ 1939 ἀντὶ 85 τὸ 1936).

Σταχνολογήσαμε μερικὰ στοιχεῖα, γιὰ νὰ ἔξηγησομε ἕνα φαινόμενο, ποὺ σήμερα πιὰ ἥ πάροδος τοῦ χρόνου καὶ ἥ ἔξατμισις τῶν παθῶν μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ διαπιστώσουμε μὲ δὴ τὴν ἀπαιτούμενη ἀντικειμενικότητα:

Ἡ τετραετία τοῦ Μεταξᾶ ἀφῆκε καλές ἀναμνήσεις στὸ σύνολο σχεδὸν τῆς λαϊκῆς μάζης. Καὶ αὐτή, δυστυχῶς, εἶναι καὶ ἥ βασιμώτερη ἀπὸ δὴ τὶς κατηγορίες ἔναντίον του. Ὁ θρῦλος τοῦ Μεταξᾶ ἔνοιξε τὴν ὅρεξι ἀγροθμῆτων ὑποψηφίων δικτατόρων, ποὺ δὲν εἶναι Μεταξάδες.